

ჰაინრიხ ბიოლის ფონდის ოფისში გამართული
საჯარო დისკუსია თემაზე:

„კონფლიქტი და მიგრაცია:
ქართულ-აფხაზური მაგალითი ევროპულ კონტექსტში“

2008 წლის 17-20 ივნისს ჰაინრიხ ბიოლის ფონდმა სტამბოლში ჩაატარა კონფერენცია, სადაც ქართველმა და აფხაზმა მონაწილეებმა საერთაშორისო ექსპერტებთან ერთად განიხილეს ზემოთაღნიშნული თემა.

ძირითადი მომხსენებლები:

ვალტერ კაუფმანი – ჰაინრიხ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის
რეგიონალური ბიუროს დირექტორი

თამარ კორძაია – საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია

ივლიანე ხაინდრავა – რესპუბლიკური პარტია

მოდერატორი: გოგი გვახარია

გოგი გვახარია – მოგესალმებით, იმედი მაქვს, რომ დღევანდელი დისკუსია საინტერესო იქნება, რადგან სათაური ბევრ კითხვას ბადებს. მიხარია, რომ აფხაზეთის საკითხზე დარბაზი ყოველთვის სავსეა. ეს იმას ნიშნავს, რომ ჩვენი საზოგადოება ჯერ კიდევ არ არის გულგრილი ამ თემის მიმართ. დღეს ჩვენ ამ თემაზე ოდნავ განსხვავებული კუთხით ვისაუბრებთ. ჩვენ ვსაუბრობთ მიგრაციის პრობლემაზე, აფხაზეთის კონფლიქტთან დაკავშირებით, ევროპულ კონტექსტში. რა რის ევროპული კონტექსტი, სწორედ ამის შესახებ იყო საუბარი ერთი კვირის წინ სტამბოლში გამართულ კონფერენციაზე. კარგი იქნება, თუ ჩვენი სტუმრები, რომლებმაც მიიღეს მონაწილეობა ამ კონფერენციაში, არ შემოიფარგლებიან მხოლოდ მოკლე შინაარსით იმის შესახებ, თუ რა ხდებოდა სტამბოლში, არამედ თავიანთ მოხსენებებსაც გაგვაცნობენ. რადგან ევროპულ კონტექსტზე ვსაუბრობთ, სიტყვას, პირველ რიგში, ბ-ნ ვალტერ კაუფმანს გადავცემ, რომელიც არის ჰაინრიხ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონალური ბიუროს, სამწუხაროდ, უკვე ყოფილი დირექტორი.

ვალტერ კაუფმანი – სადამო მშვიდობისა, მოხარული ვარ, თუმცა ცოტა არ იყოს, ველეავ, რადგან დღეს მომხსენებლის როლში გამოვდივარ, წინასწარ მინდა გაცნობოთ, რომ

სტამბოლის კონფერენციის ყველა მონაწილეს, რომელიც კი იმყოფება დარბაზში, შეუძლია, ასევე გაგაცნოთ თავიანთი შთაბეჭდილებები ამ კონფერენციის შესახებ. დღეს მე ვისაუბრებ, როგორც კონფერენციის ერთ-ერთი ორგანიზატორი, ერთ-ერთი მთავარი, მაგრამ არა ერთადერთი ორგანიზატორი ამ შეხვედრისა. იგი გაიმართა ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდისა და „შერიგების რესურსების“ და კალიფორნიის ირვინის უნივერსიტეტის ორგანიზებით. შეხვედრის მთავარი იდეა იყო, გვესაუბრა ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის ძალიან მტკივნეულ საკითხზე. ეს არის ლტოლვილთა და იძულებით გადაადგილებულ პირთა საკითხი, ასევე ვისაუბრებთ აფხაზეთისთვის ძალიან აქტუალურ საკითხზე – რეპარტიაციასზე. აქ იგულისხმება მე-19 საუკუნეში აფხაზეთიდან თურქეთში გადასახლებული აფხაზების შთამომავალთა ჩამოსახლება. კონფერენციის მთავარი თემა იყო ასევე, ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის ევროპულ კონფლიქტებთან მიმართებაში განხილვა. ჩვენ ვისაუბრებთ კვიპროსის და დასავლეთ ბალკანეთის კონფლიქტებზეც.

შეხვედრამ კონსტრუქციულ გარემოში ჩაიარა. ეს შეიძლება არ იყოს გასაკვირი მათთვის, ვისაც ადრეც მიუღია მონაწილეობა ამ კონფერენციაში. მისმა მონაწილეებმა მოახერხეს ერთმანეთის ნდობის მოპოვება. მათ იცოდნენ, რომ ერთმანეთისგან მხოლოდ სიმართლეს მოისმენდნენ. მიუხედავად რთულ თემებზე პირდაპირი საუბრისა, საგრძნობი იყო პატივისცემა განსხვავებული აზრის მიმართ. ეს ძალიან მნიშვნელოვანია დიალოგისთვის. მით უმეტეს ახლა, როდესაც უკიდურესად არის გამწვავებული ქართულ-აფხაზური ურთიერთობა და როცა ბოლო ორი წლის განმავლობაში, არ ყოფილა მოლაპარაკებები და რეგულარული პოლიტიკური კონტაქტი ამ ორ მხარეს შორის. ეს, რა თქმა უნდა, კიდევ უფრო მნიშვნელოვანს ხდის ასეთ შეხვედრებს. სასიხარულოა, რომ შეხვედრა არა მარტო შედგა, არამედ მან ღია და გულახდილ გარემოშიც ჩაიარა.

კონფერენციის პირველი დღე აფხაზეთსა და საქართველოში არსებული პოლიტიკური სიტუაციის მიმოხილვას დაუთმეთ. შეიძლება ითქვას, რომ გასული წლის განმავლობაში საქართველო უფრო დატვირთული იყო პოლიტიკური მოვლენებით. იყო კონფერენციის ქართველი მონაწილეების მხრიდან საქართველოს ხელისუფლების კრიტიკაც. გაჩნდა შეკითხვები აფხაზთა შორის, რატომ არ ისმოდა თვითკრიტიკა მათი მხრიდან, ქართველებისგან განსხვავებით. ეს შეიძლება იმით აიხსნას, რომ საქართველოში ბევრად უფრო ღია საზოგადოებრივი ატმოსფეროა, ეს უკავშირდება იმასაც, რომ საქართველოში მიმდინარე მოვლენები ამ კონფლიქტის მოგვარებისთვის ბევრად უფრო გადამწყვეტი მნიშვნელობისაა, ვიდრე აფხაზეთის შიდა პოლიტიკური სიტუაცია. იმიტომ რომ საქართველო ცდილობს აფხაზეთის დაბრუნებას, მიუხედავად იმისა, რომ აფხაზები ამის წინააღმდეგნი არიან, მათ ძალიან აინტერესებთ, რა ხდება საქართველოში. ის, რომ ამ თემებზე გულახდილი საუბარი მიმდინარეობს, ხელს უწყობს ურთიერთობის გაღრმავებას. ასევე ცხადი ხდება, რომ სახელმწიფოს, რომელმაც ვერ მოახერხა საკუთარი მოქალაქეების ნდობის მოპოვება, გაუჭირდება იმ ადამიანების ნდობის მოპოვება, ვინც თავს არ მიიჩნევს მის მოქალაქედ.

მე, როგორც დღევანდელი დისკუსიის მომხსენებლებიდან ერთადერთი არაქართველი, შევეცდები წარმოგიდგინოთ აფხაზური მხარის პერსპექტივა. ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ვიზიარებ ამ პოზიციას. ეს შესაძლებელს გახდის სრული წარმოდგენა შევიქმნათ კონფერენციაზე გამოკვეთილი პერსპექტივების შესახებ. აფხაზები არ უარყოფენ ლტოლვილთა დაბრუნების უფლებას, ისინი ამბობენ, რომ ეს საერთაშორისო ნორმაა, მაგრამ მათივე თქმით, ეს ნორმა შესაბამისობაში უნდა მოდიოდეს ისეთ ნორმებთან, როგორიც არის უსაფრთხოება და აფხაზი ხალხის არსებობა, მათი დემოგრაფიული მომავალი. ომამდელი ვითარების აღდგენა, ცხადია, რომ აღარ მოხერხდება, ეს არც ერთი კონფლიქტის შემდეგ არ ყოფილა შესაძლებელი. მათი პირველი მოთხოვნაა რეალური სტაბილურობა, ლტოლვილთა რეალური რიცხვი. საიდუმლო არ არის, რომ ქართულ მხარეს უყვარს ამ ციფრებით სპეკულირება, 500 ათასიც დასახელდა. აფხაზებს ასეთი ციფრები აშინებს და იმის ნაცვლად, რომ გამოთქვან ლტოლვილთა დაბრუნებისთვის მზადყოფნა, მათში უკურეაქციას

იწვევს. ეს კიდევ უფრო დაბავს და ართულებს სიტუაციას. ასევე ძალიან მნიშვნელოვანია გალის მოსახლეობის ზუსტი აღნუსხვა და მათი რეგიონში დაბრუნების აღიარება. ამ კონფერენციის აფხაზი მონაწილეები დარწმუნდნენ, რომ აფხაზურმა მხარემ კიდევ უფრო აქტიურად უნდა იმუშაოს გალის რაიონში სიტუაციის დასარეგულირებლად, პირველ რიგში თავად აფხაზეთის ინტერესებიდან გამომდინარე, თუკი მათ აქვთ სურვილი ნამდვილად გახდნენ დემოკრატიული და სამართლებრივი სახელმწიფო. ამიტომ ისინი ქართული მხარისგან ითხოვენ, ნუ შეეცდებიან გალის მოსახლეობის მდგომარეობით სპეკულირებას, ნუ შეუშლიან ხელს მათ აფხაზეთში ინტეგრაციას, მათი რეგისტრაციისთვის კი, დახმარებას საერთაშორისო ორგანიზაციებს სთხოვენ.

ბევრი ვისაუბრეთ იმ ადამიანების უსაფრთხოებაზე, რომლებიც დღეს აფხაზეთში ცხოვრობენ. ლტოლვილების დაუყოვნებლივი დაბრუნება მათთვის საფრთხის ტოლფასია. როგორც აფხაზები ამბობენ, ყოველივე იმის შემდეგ, რაც უკვე გამოიარეს, ისინი აღარ დაუშვებენ იმას, რომ მოსახლეობის მხოლოდ 17%-ს შეადგენდნენ. ამიტომ ფიზიკური გადარჩენისთვის ისინი რამდენიმე სტრატეგიაზე მუშაობენ. ერთ-ერთ ყველაზე მთავარ სტრატეგიად ითვლება აფხაზების თურქეთიდან რეპატრიაცია. იმას, რომ ეს რეპატრიაცია აქამდე არ განხორციელდა, ისინი აფხაზეთის მძიმე ეკონომიკურ მდგომარეობას უკავშირებენ. მათი დაბრუნებისთვის ბევრი პრობლემაა გადასაჭრელი და საერთაშორისო საზოგადოებას რეპატრიაციის პროცესშიც სთხოვენ დახმარებას.

ძალიან მნიშვნელოვანია კვიპროსის და ბოსნიის მაგალითების გაცნობა. რა თქმა უნდა, ყველა კონფლიქტი უნიკალური და განუმეორებელია, წარმოუდგენელია მოდელის პირდაპირ გადმოტანა, მაგრამ მეორე მხრივ, იგივე კვიპროსის კონფლიქტი გვაჩვენებს, რომ თუ ლტოლვილთა დაბრუნების პროცესს მიუდგები, როგორც კონფლიქტის მოგვარების საშუალებას, რასაც ითვალისწინებდა კვიპროსისთვის გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ შეთავაზებული გეგმა, მაშინ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაუთმო ლტოლვილების საკითხს, მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ერთდროულად რამდენიმე ვარიანტს უნდა ამუშავებდე და არა ერთს, როგორც უპირობო გამოსავალს. კომპლექსურად არის ეს თემა შესასწავლი. როგორც ჩანს, ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის შემთხვევაშიც, ასევე რთული და შრომატევადი პროექტები იქნება განსახორციელებელი.

გოგი გვახარია – ალბათ ორმაგი სტანდარტები ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობაში ორივე მხარეს ეხება. როცა საუბარია დემოგრაფიულ პრობლემაზე, ცოტა სასაცილოა აფხაზების მიერ თავის ამ კუთხით მართლება, როცა ყველასთვის ცნობილია, როგორ აძლევენ მეორად მოქალაქეობას რუსეთის მოქალაქეებს. დემოგრაფიული თვალსაზრისით, საინტერესოა, რატომ არ არის საშინო რუსების ჩასახლება აფხაზეთში. საინტერესოა ასევე, რომ ბ-ნ ვალტერს საერთოდ არ უხსენებია რუსეთი, როგორც ერთ-ერთი მხარე ამ კონფლიქტში. საინტერესოა, თუ იყო ამ თემაზე საუბარი სტამბოლის კონფერენციაზე.

ახლა ქ-ნ თამარს მოვუსმინოთ.

თამარ კორძაია – მოგესალმებით. ამ ფორმატის შეხვედრაზე მე პირველად ვიმყოფებოდი და ჩემთვის ის განსაკუთრებულად საინტერესო იყო, იმიტომ რომ პირველად მომეცა შესაძლებლობა პირადად მომესმინა ამ ადამიანებისგან, რას ფიქრობენ და როგორ ხედავენ ამ საკითხებს. ბევრად უფრო რთულ შეხვედრას ველოდი, მაგრამ ჩემდა გასაკვირად, შეხვედრა ძალიან კონსტრუქციული იყო. აფხაზები კეთილგანწყობილები იყვნენ როგორც ჩვენს, ისე საკითხის გადაწყვეტის მიმართ. მათთვის ეს საკითხი ძალიან პრობლემურია და სურთ ამ თემაზე ჩვენთან საუბარი. ეს ძალიან კარგი მუხტი იყო იმისთვის, რომ ოთხი დღის განმავლობაში ჩვენს შორის კონსტრუქციული დიალოგი გამართულიყო.

საინტერესო შეკითხვა იყო რუსეთთან დაკავშირებით. პირველი, რაც აფხაზურმა მხარემ გამოხატა რუსეთის ფაქტორთან დაკავშირებით, ის იყო, რომ ისინი იმედგაცრუებულნი არიან. კოსოვოს აღიარების შემდეგ მათ ღარჩათ იმედგაცრუება, იმიტომ

რომ რუსეთისგან ისეთი მხარდაჭერა ვერ იგრძნეს, როგორსაც ელოდნენ. გარდა ამისა, როდესაც ჩვენ ვეუბნებოდით მათ, რამდენად ხელსაყრელია მათთვის ქართულ მხარესთან ურთიერთობა, მათ თქვეს, რომ ქართულმა მხარემ მათ საარსებო სივრცე შეუზღუდა, სამყაროს მოწყვლადობა, რუსეთმა კი კარი გაუღო და რუსეთია მათთვის ერთადერთი საშუალება, რომ სამყაროსთან დაამყარონ კავშირი და დაასკვნეს, რომ მათ არჩევანის გაკეთება ცუდსა და უარესს შორის უწევთ. ცუდია რუსეთი, საქართველო კი, მასზე უარესი.

რაც შეეხება დემოგრაფიული საკითხის მოგვარებას, ისინი აქტიურად იხილავენ თურქეთიდან მათი დიასპორის დაბრუნების საკითხს. ეს ძალიან მნიშვნელოვანი თემაა მათთვის. შესაძლოა, ჩვენ ამ საკითხს ცოტა ირონიულადაც შევხედოთ, მაგრამ ამ თემაზე ირონიზირება მე მაინც დაუშვებლად მიმაჩნია, იმიტომ რომ ამ ადამიანებს გულწრფელად აშინებთ, რომ ყველა ქართველის დაბრუნების შემთხვევაში ისინი კვლავ აბსოლუტურ უმცირესობაში აღმოჩნდებიან. ისინი აცხადებენ, რომ არ განიხილავენ ლტოლვილთა დაბრუნების პროცესს, ვიდრე არ განიხილავენ რეპატრიაციის საკითხს ქვეყანაში. ალბათ ეს არის ის წერტილი, საიდანაც შეიძლება დიალოგის დაწყება ამ ადამიანებთან. ჩვენს გააქვს რეპატრიაციის საკითხზე მსჯელობა, მის მიმართ დამოკიდებულება ჩვენს საზოგადოებაში არაეთვაროვანია. ამასთან დაკავშირებით მხოლოდ პოლიტიკური გადაწყვეტილება იქნება მიღებული და არა რეალური, იმიტომ რომ, მოგეხსენათ, ჩვენს მიერ მიღებული რეპატრიაციის საკითხი არ უზრუნველყოფს ამ ადამიანების ნორმალურ დაბრუნებას, თუმცა აფხაზებს სწორედ ის არგუმენტი ჰქონდათ, რომ თუ ჩვენ მიგვაჩნია, რომ ისტორიული სამართლიანობა უნდა აღდგეს, მაშინ მათ რატომ არ უნდა აღიდგინონ ისტორიული სამართლიანობა. საერთო წერტილები, რომლებზეც შეიძლება საუბარი, არსებობს, მაგრამ საქმე ისაა, რომ როდესაც საკითხი დგას ასე – კონფლიქტი და მიგრაცია, მათ ჩვენ სხვადასხვა კუთხით ვუდგებით. ჩვენ ვამბობთ, რომ პირველ რიგში საჭიროა მიგრაციის საკითხების მოგვარება, ისინი კი აცხადებენ, რომ კონფლიქტი უნდა გადაწყდეს, სტატუსი უნდა მივანიჭოთ და მხოლოდ ამის შემდეგ ვისაუბროთ მიგრაციაზე. აქ, რა თქმა უნდა, რთული იყო საერთო ენის გამონახვა, მაგრამ როდესაც სტატუსის თემამ მეორე პლანზე გადაიწია, და ესეც ძალიან ნიშანდობლივი იყო ამ შეხვედრის დროს, მიგრაციაზე საუბრისას მათ დასვეს ძალიან მნიშვნელოვანი და კონკრეტული საკითხები. პირველ რიგში, თქვეს, რომ ნებაყოფლობით დაბრუნების უფლება ყველას აქვს, ეს უზრუნველყოფილია კიდევ გალში, რაც შეეხება სხვა ტერიტორიებს, მანამდე მთელი რიგი საკითხებისა უნდა გაირკვეს. ჩემი აზრით, მათი პოზიცია სწორია. როდესაც ჩვენი პრეზიდენტი გამოდის და საჯაროდ აცხადებს 500 ათასი ლტოლვილის შესახებ, სად არის ამდენი დევნილი, ამდენი ქართველი არ ცხოვრობდა თავის დროზე აფხაზეთში, ისინი მოითხოვენ სიზუსტეს, ციფრებს. მათ უნდათ ზუსტი სტატისტიკა. ჩვენ ვუთხარით, რომ ზუსტი ციფრები შესაძლოა, არ არსებობდეს, იმ ადამიანთა ზუსტი რიცხვის დადგენა, ვისაც ოდესმე მოუწევდა აფხაზეთში დაბრუნება, შეუძლებელია. ამ შეხვედრაზე მათ ნახეს, რომ შესაძლებელია, ისინი არ მოატყუონ. როდესაც ლტოლვილების ხელახალ გადათვლაზე იყო საუბარი, აფხაზური მხარის ერთ-ერთმა წარმომადგენელმა ისიც კი თქვა, რომ კარგი იქნებოდა, თუ ამ კომისიაში აფხაზებიც იქნებოდნენ ჩართულები. არა მგონია, სწორი იყოს, რომ ასეთ მოთხოვნებზე მათ უარი ვუთხრათ. ეს ელემენტარული საკითხები მოგვცემს მერე უფრო ღრმა კონსესუსამდე მისვლის საშუალებას. რაც შეეხება გალის საკითხს, რომელიც ერთნაირად მტკივნეულია ორივე მხარისთვის, და ორივე მხარე მანიპულირებს გალის თემით, ისინი ამბობენ, რომ გალელები დაბრუნებულები არიან და საქართველოს ხელისუფლება უარს ამბობს ამის აღიარებაზე, თავისი პოლიტიკური მიზნებიდან გამომდინარე. ჩვენ ვიცით, რომ ჩვენთან გალელები დევნილებად არიან რეგისტრირებულნი. რეალურად, გალელებმა ფაქტის წინაშე დააყენეს როგორც საქართველოს ხელისუფლება, ისე აფხაზური მხარე. პოლიტიკური სიტუაციიდან გამომდინარე, თემებით მანიპულირებაზე ისინიც საუბრობენ, თუნდაც კოდორის ხეობის ომით ალებას არჩევნების წინ აგორებულ საკითხად მიიჩნევენ. როგორც უკვე ითქვა, შეხვედრას ორი გალელი ესწრებოდა. მათზე აფხაზებმა თქვეს, რომ ძალიან ცუდ მდგომარეობაში არიან,

რადგან არ იცინა, საქართველოდან არიან თუ აფხაზეთიდან. გაგახსენებთ არჩევნების დღეს ზურჩაში დაჭრილ ქალბატონს. შემდეგ ეს ქალბატონი პრეზიდენტმა დააჯილდოვა. არავინ ფიქრობს იმაზე, როდესაც ეს ადამიანი გალში დაბრუნდება, იქ როგორ მოექცევიან. კარგია, როდესაც ეს ადამიანები ასეთ გმირობაზე მიდიან და არჩევნებში მონაწილეობენ, მაგრამ ხანდახან ასეთი საჯარო დაფასებით მათ უფრო მეტი რისკის ქვეშ ვაყენებთ, ალბათ უფრო მეტი დაფიქრება გვმართებს ასეთი საკითხების მიმართ.

გოგი გვახარია – თვითონ გალელები რას ამბობენ ორმაგ ზეწოლაზე?

თამარ კორძაია – გალელები მძიმე მდგომარეობაში იყვნენ, მათ ძალიან უჭირდათ საუბარი, იმიტომ რომ თავს მუდმივად გრძნობენ საფრთხის ქვეშ. მიუხედავად იმისა, რომ როგორც ითქვა, კრიმინალური ვითარება გამოსწორდა, თითქოს უკეთესი ვითარებაა, დაძაბულობა მაინც იგრძნობა და ეს ადამიანები, ჩვენგან და აფხაზებისგან განსხვავებით, თავშეკავებულები იყვნენ ამ შეხვედრაზე.

გოგი გვახარია – დიდი მადლობა. როგორც ჩემთვის ცნობილია, ამ შეხვედრებზე ლტოლვილების თემა, თითქოს ტაბუდადებული იყო. მე ერთ შეხვედრაზე ვიყავი და რამდენჯერაც დავაპირეთ ამ თემაზე საუბრის წამოწყება, აფხაზური მხარის წარმომადგენლებმა იმდენჯერ გვთხოვეს, ნუ ვისაუბრებდით ამ თემაზე. ალბათ ის, რომ აფხაზები წამოვიდნენ ლტოლვილებზე სასაუბროდ, უკვე პროგრესია. არ ვიცი, პოლიტიკურად რამდენად გამართლებულია ასეთი განცხადების გაკეთება, რომ მათ არ სურთ უმცირესობაში ყოფნა და ამიტომ ეწინააღმდეგებიან ლტოლვილების დაბრუნებას. საინტერესოა, თუ მონაწილეობდა ამ შეხვედრაში აფხაზური დიასპორა, ეკითხებიან ამ ხალხს, უნდათ თუ არა აფხაზეთში დაბრუნება, იმიტომ რომ ეს შეიძლებოდა, ბევრად უფრო ადრე გაკეთებულიყო.

მოვესმინოთ ბ-ნ ივლიანე ხაინდრავას.

ივლიანე ხაინდრავა – გმადლობთ. მე დარწმუნებული ვარ, რომ დემოგრაფიული პრობლემა უმთავრესი პრობლემაა ამ კონფლიქტში. ძალიან თეზისურად მინდა ჩამოვაყალიბო ის ფონი, ჩამოვთვალო ის მოვლენები, რომლებსაც ჰქონდა ადგილი ამ შეხვედრამდე დაახლოებით ნახევარი წლის განმავლობაში. ესენია კოსოვოს დამოუკიდებლობის აღიარება, რუსეთის მიერ სანქციების რეჟიმიდან ცალმხრივი გასვლა, იმავდროულად აფხაზეთის დამოუკიდებლობის აუღიარებლობა რუსეთის მიერ, თუმცა აფხაზეთში ამის დიდი მოლოდინი ჰქონდათ, „მაპის“ მიუცემლობა საქართველოსთვის ბუქარესტში, ჩამოგდებული ქართული უპილოტო თვითმფრინავები, ალასანიას ჩასვლა სოხუმში, სერიოზული დიპლომატიური დესანტი სოხუმში ევროკავშირის ქვეყნების ელჩებისა, რომელიც შემდეგ სოლანას ვიზიტით დაგვირგვინდა. საიდუმლო ქართულ-აფხაზური მოლაპარაკება შვედეთში, რომლის გამართვაც საიდუმლოდ არ დარჩენილა, თუმცა მოლაპარაკების შინაარსი უცნობია, რუსეთის ე.წ. სამშვიდობოების კონტიგენტის გაზრდა და სარკინიგზო ჯარების შეყვანა, დამატებითი ტექნიკის გადასროლა და აფხაზეთის მილიტარიზაცია რუსეთის მიერ, შეიძლება აღინიშნოს რუსეთის ახალი პრეზიდენტიც, თუმცა კურსის ცვლილება ჯერჯერობით არ იგრძნობა. და ყველაფერ ამის მიღმა სოჭის ოლიმპიადის ფონი, რომელიც ჯერ არავინ იცის, როგორ იმოქმედებს აფხაზეთში მოვლენების განვითარებაზე. ეს ბევრაუნდის სახით.

ახლა, რაც შეეხება თვითონ დემოგრაფიულ პრობლემას, რომელიც ამ კონფერენციის ერთ-ერთი მთავარი თემა იყო. მე ვისარგებლე იმ ინფორმაციით, რომელიც მივიღე სოხუმში წელიწადნახევრის წინ ყოფნისას, 2006 წლის შემოდგომაზე სოხუმში კონფერენცია ჩატარდა, მას ბ-ნ არჩილ გეგეშიძესთან ერთად ვესწრებოდი, და ამ თემაზე იქაც იყო საუბარი. ჩემი აზრით, დემოგრაფიული პრობლემა უმთავრესი პრობლემაა აფხაზეთისთვის. რომ წარმოვიდგინოთ საკითხის ასე დასმა, აფხაზეთის დამოუკიდებლობის აღიარება და

დევნილების სრული დაბრუნება თუ აფხაზეთის დამოუკიდებლობის აუღიარებლობა, მაგრამ იმის გარანტია, რომ დევნილები არ დაბრუნდებიან, შესაძლოა, აფხაზეთმა შინაგანად მეორე ვარიანტის სასარგებლოდ გააკეთონ არჩევანი. იმდენად მწვავეა მათთვის ეს საკითხი. მათ არ უნდათ საკუთარ სამშობლოში იყვნენ 17% და ამაზე გამუდმებით ლაპარაკობენ.

ჩვენ გვინდა დავაფიქროთ აფხაზები რუსეთის იმპერიის ამა თუ იმ ფორმით განხორციელებულ ნაბიჯებზე აფხაზეთში. მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარი, მოჰაჯირობა, მასობრივი დეპორტაცია აფხაზების, სხვა ჩრდილოკავკასიელი ხალხებისა. ამან აფხაზების სერიოზული დეპოპულაცია გამოიწვია. მე-20 საუკუნის ბოლოს კი, ქართველების მიმართ რუსების ღირიფორობით განხორციელებულმა ეთნიკურმა წმენდამ ასევე გამოიწვია აფხაზეთის დეპოპულაცია და ქართული ელემენტების მკვეთრი შემცირება აფხაზეთში. აფხაზეთის დეპოპულაცია დღეს არის ფაქტი, იმიტომ რომ სხვადასხვა მონაცემებით 180-დან 200 ათასამდე მაცხოვრებელია აფხაზეთში, რაც ომის წინა მონაცემებზე 2-3-ჯერ ნაკლებია. თვალშისაცემია ტერიტორიის გაუკაცრიელება, ეს პირველ რიგში, ალბათ, ოჩამჩირის რაიონს ეხება. 2006 წელს რომ გადავადგილდებოდით, ისეთი შთაბეჭდილება შემექმნა, რომ არავინ ცხოვრობდა და სახლები მიტოვებული იყო.

ამ მდგომარეობიდან გამოსასვლელად არსებობს სამი პროექტი. ქართული პროექტი დევნილების დაბრუნებაში მდგომარეობს. ამ უფლების უარყოფა არ გამოდის, თუმცა ზოგჯერ გამოკრთება ხოლმე მინიშნება, რომ ისრაელში, 2 მილიონი პალესტინელი გასულია ტერიტორიიდან და მათი დაბრუნების საკითხი არ დგას. ამის მაგალითებია პოსტიუგოსლავიურ სივრცეში, სადაც ზოგან ეთნიკური წმენდის დაკანონება მოხდა, მაგრამ არსებითად მათაც კი არ შეუძლიათ იმის თქმა, რომ ამ ადამიანებს დაბრუნების უფლება არ აქვთ. ლაპარაკია 1994 წლის შეთანხმებაზე, სადაც საუბარია ომში მონაწილეებზე, სამხედრო დამნაშავეებზე, მაგრამ ძირითადად, საუბარი სხვა კონტექსტში გადადის.

გოგი გვახარია – არსებობს შეთანხმება იმის შესახებ, რომ ვინც ომში მონაწილეობდა, მას არ აქვს აფხაზეთში დაბრუნების უფლება?

ივლიანე ხაინდრავა – ჩვენდა სამწუხაროდ, არსებობს ასეთი შეთანხმება, სადაც წერია, რომ დაბრუნების შემთხვევაში მათ უსაფრთხოებას არ უზრუნველყოფენ. მასზე ჯაბა იოსელიანს აქვს ხელი მოწერილი.

ძირითადად საუბრობენ სოციალურ საკითხებზე, უსაფრთხოებაზე, ინფრასტრუქტურისა და საკუთრების საკითხებზე, რომ დღევანდელ აფხაზეთში მასობრივი დაბრუნება ყველა ამ პრობლემის მოუხსნელად არარეალურია. მეორე საკითხი, რომლის აშკარა აქტუალიზებაც ხდება აფხაზების მხრიდან, არის მოჰაჯირების შთამომავალთა რეპატრიაციის საკითხი. ამ თემას 2006 წლის სოხუმის კონფერენციაზეც წავაწყდი. მაშინ აფხაზური დიასპორის ექვსი წარმომადგენელი ჰყავდათ ჩაყვანილი თურქეთიდან და საკმაოდ დიდი ღრო დაუთმეს ამ საკითხს. მე მაშინ გამიჩნდა განცდა, რომ ეს ერთგვარი საჩვენებელი გამოსვლაც კი იყო ქართველებისთვის, რომ მათაც ჰყავთ ადამიანები, რომლებიც მზად არიან მათ ფინანსურად თუ პოლიტიკურად დაეხმარონ, საჭიროების შემთხვევაში თურქეთის სამთავრობო წრეებშიც თქვან სიტყვა, სხვა შემთხვევაში, ჩამოვიდნენ და იომონ, და რაც მთავარია, ჩამოვიდნენ და იცხოვრონ აფხაზეთში. თუმცა, ამასთან დაკავშირებით, არის სერიოზული პრობლემები. ისინი არ ჩქარობენ ამ გაურკვეველ სიტუაციაში ჩასვლას, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ საუკუნენახევარია გასული, რაც ამ ადამიანების წინაპრები გადაასახლეს თურქეთში, მათ უკვე ნაპოვნი აქვთ თავიანთი სამშობლო. თუმცა, ამ ადამიანების ცნობიერებაში, აფხაზეთი, როგორც იდეა, ნამდვილად არსებობს, ბევრმა არქაული აფხაზური ენაც კი იცის. მათ ყოველ საღამოს ჰქონდათ შეხვედრები აფხაზეთის დეპუტაციასთან.

გოგი გვახარია – შეუძლიათ მათ ორმაგი მოქალაქეობის მიღება? თუ არის თურქეთში ასეთი კანონი?

ივლიანე ხაინდრავა – ამაზეც იყო საუბარი. ახაზები ამბობენ, რომ მზად არიან მიანიჭონ მათ მოქალაქეობა, მაგრამ აფხაზური მოქალაქეობა არ არის ლეგიტიმური. მეორე პრობლემაა რუსეთის პოზიცია. ნებისმიერ საღად მოაზროვნე ადამიანს ესმის, რომ რუსეთი აფხაზეთში თურქული ელემენტის გაძლიერებით არ არის დაინტერესებული, გინდაც პოლიტიკური, ასევე რელიგიური ფაქტორების გათვალისწინებით. მიუხედავად იმისა, რომ 90-იანი წლების შუაგულში რუსეთმა ელცინის პრეზიდენტობის პირობებში მიიღო რაღაც დადგენილება და აღიარა დეპორტირებულთა წინაშე თავისი დანაშაული და თითქოს საუბარია იმის შესახებ, რომ მათ დაბრუნების უფლება აქვთ, ეს პროცესი არ მიმდინარეობს და ჩემი აზრით, გულიბრყვილობაა იმის იმედი, რომ ასეთი პროცესი შეიძლება დაიწყოს და რუსეთმა ამაზე თვალი დახუჭოს. ამიტომ, არსებული ვითარებიდან გამომდინარე, ქართულ პროექტს, ანუ დევნილების მასობრივ დაბრუნებას, უახლოეს პერსპექტივაში პირი არ უჩანს, ისევე როგორც აფხაზურ პროექტს, მოჰაჯირების შთამომავლების რეპატრაციისა და მათი აფხაზეთში დასახლების შესახებ.

რაში მდგომარეობს რუსული პროექტი. ჩემი აზრით, ასეთი პროექტი არსებობს და ის ორივე ღონისძიება, რომლებიც განხორციელებული იყო მე-19 და მე-20 საუკუნეში ტყუილუბრალოდ არ განხორციელებულა. საუბარი მცოცავ ანექსიაზე, იმის შესახებ, რომ რუსებს უნდათ აფხაზეთის ტერიტორია, ალბათ სწორია, და შესაძლოა, ოლიმპიური თამაშების თემა, რომელიც აფხაზეთს სერიოზულ ეკონომიკურ პერსპექტივებს უქადის, რუსეთის მიერ გამოყენებულ იყოს ამა თუ იმ ფორმით დეპოპულარიზებული აფხაზეთის ათვისებისთვისაც. იმიტომ რომ მუშახელის ნაკლებობა აფხაზეთში იგრძნობა. რუსეთის დაინტერესება და იქ ქარხნების, რკინიგზის აღდგენა სამხედრო კომპონენტსაც შეიცავს. თეორიულად ალბათ არსებობს აფხაზეთში რუსული დემოგრაფიული პროექტის განხორციელების შესაძლებლობა, ასეთი საფრთხე ნამდვილად არსებობს. ეს არის საფრთხე ჩვენთვის, რადგან ეს ნიშნავს, რომ ქართველი დევნილების ადგილს სხვები დაიკავებენ. საფრთხეა აფხაზეთისთვისაც, ვინაიდან მათ წარმოდგენაში მოჰაჯირების შთამომავლების ადგილს სხვა ელემენტი დაიკავებს. მე გამიჩნდა განცდა, შეიძლება კოლეგებიც დამეთანხმონ, რომ აფხაზები სულ უფრო მკაფიოდ ხედავენ საფრთხეს რუსეთის მხრიდან. თეზისი იმის თაობაზე, რომ რუსეთი ყლაპავს აფხაზეთს, არც აფხაზეთისთვის არის უცხო. ეს აღრმავებს დაპირისპირებას ორ ძირითად აფხაზურ ბანაკში, რომელთაგან ერთის, და უფრო დიდის, ნაციონალური პროექტი მდგომარეობს აფხაზეთის დამოუკიდებლობაში და უფრო მცირესი, მაგრამ მნიშვნელოვანი სეგმენტის, რუსეთთან ერთად ყოფნაში. ყოველივე ამის გათვალისწინებით, მე არ მაქვს მზა რეცეპტები და მოსაზრებები, როგორ შეიძლება დავაღწიოთ თავი შექმნილ სიტუაციას, მაგრამ მაინც დამაიმედებელი მეჩვენება ევროპის, ევროკავშირის გააქტიურება ამ მიმართულებით. სწრაფ გადაწყვეტილებებს, რა თქმა უნდა, არ უნდა ველოდოთ, მაგრამ ევროპა არის ის ადგილი, სადაც მცირე ერებისა და ეთნიკური უმცირესობების უფლებები გარანტირებულია უმაღლეს დონეზე და ვფიქრობ, ამ კონტექსტში ბალაფშის ერთ-ერთ უკანასკნელ ინტერვიუში ნათქვამი სიტყვა „მრავალვექტორიანობა“ აფხაზური პოლიტიკისა, უაღრესად საგულისხმოა. ეს იმას ნიშნავს, რომ ოფიციალურ დონეზე გაცხადდა, რომ აფხაზეთი შეეცდება არ ჩადოს ყველა კვერცხი რუსეთი კალათაში. გამოუვა ეს თუ არა, სხვა საკითხია. ამის პერსპექტივა მაინცდამაინც არ ჩანს, მაგრამ ვფიქრობ, ის თეზისი, რომელიც შევთავაზეთ აფხაზებს, დაახლოებით ოთხი წლის წინ, „ერთად ევროპაში“, ჩემი აზრით, მაქსიმალურად უნდა იყოს აქტუალიზებული. გმადლობთ.

გოგი გვახარია – დიდი მადლობა. ალბათ, სოჭის ოლიმპიადა დასავლეთსაც აძლევს რუსეთზე ზეწოლის საშუალებას.

ივლიანე ხაინდრავა – გეთანხმებით, ხანდახან გაიგონებთ ხოლმე, რომ თუ რუსები ცუდად მოიქცევიან, შეიძლება იმდენი მონაწილე არ ჰყავდეს ოლიმპიადას, რამდენიც უნდათ.

ნოდარ ნათაძე – ორი შეკითხვა მაქვს. ვის წარმოადგენდა ამ შეხვედრაზე ქართული მხარე – ქართულ საზოგადოებას, სახელმწიფოს, ხალხს თუ ლტოლვილებს. მეორე – როდესაც აფხაზებმა გითხრეს თქვენ იმის შესახებ, რისიც ემინათ, აუხსენით თუ არა თქვენ, რომ უმცირესობაში აღმოჩენა არ შეიძლება იყოს შიშის საფუძველი.

ვალტერ კაუფმანი – სტამბოლის კონფერენციას ჩვენთან ერთად ესწრებოდნენ პაატა ზაქარეიშვილი, იულია ხარაშვილი, არჩილ გეგეშიძე. ხელისუფლების წარმომადგენლები შეხვედრას არც ერთი მხრიდან არ დასწრებიან. ლტოლვილები იყვნენ ჩვენს შორის.

ნოდარ ნათაძე – პაატა ზაქარეიშვილმა და ივლიანე ხაინდრაყამ ხელი მოაწერეს დოკუმენტს, წინადადებას, რომლის განხორციელებაც აფხაზეთის საქართველოსგან ჩამოშორებისთვის საფუძველს წარმოადგენს. ამ დოკუმენტმა გამოქვეყნების შემდეგ საშინელი კრიტიკა დაიმსახურა, თუმცა დოკუმენტის ავტორების მხრიდან ამ კრიტიკას პასუხი არ მოჰყოლია, რადგან პასუხი არც აქვთ. ამ წინადადების მიხედვით, აფხაზეთი საქართველოსთან ერთად ქმნის ერთიან სახელმწიფო სახელმწიფოს. ხელშეკრულება ურთიერთობის ისეთი ფორმაა, რომლის დროსაც, შესაძლოა, ერთ მხარეს დაუსჯელად არა, მაგრამ მაინც შეუძლია ხელშეკრულების დარღვევა. ამ დოკუმენტის თანახმად, აფხაზეთი იძენს რეცესიას, რომელიც მას არ გააჩნია. გარდა ამისა, მასში ნახსენებია „სუვერენული სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნი“. სუვერენიტეტი ნიშნავს უზენაესობას შიგნით და დამოუკიდებლობას გარეთ, ამ ტერმინს აზრი და მნიშვნელობა არ შეცვლია. რა თქმა უნდა, დღეს სახელმწიფოების სუვერენიტეტი განსხვავდება ასი წლის წინანდელი სუვერენიტეტისაგან, რადგან ის შეზღუდულია საერთაშორისო ორგანიზაციების სასარგებლოდ, მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ აფხაზეთის სუვერენულ სახელმწიფო წარმონაქმნად აღიარების შემთხვევაში, ეს შეუზღუდავს სუვერენიტეტს საქართველოსთან მიმართებაში. ეს ფორმულირება წარმოადგენს იურიდიულ საფუძველს საიმისოდ, რომ აფხაზეთი რამდენიმე წლის შემდეგ საბოლოოდ გამოეყოს საქართველოს.

გოგი გვახარია – ბ-ნო ნოდარ, ამ დოკუმენტზე საუბარი შორს წავგიყვანს, დავუბრუნდეთ ჩვენს თემას, ახლა მეორე თემაზე გიპასუხებთ ბ-ნი ვალტერი.

ვალტერ კაუფმანი – აფხაზებს ემინათ ომის განახლების, ემინათ რუსეთის და საქართველოსი და ემინათ ეკონომიკურად და პოლიტიკურად მარგინალურ პოზიციაში აღმოჩენის. რაც შეეხება დასაბუთებას, საფუძვლიანია თუ არა მათი შიში, ეს ჩვენი მოვალეობა არ ყოფილა.

ბესლან კმუზა, ჟურნალისტი – 7 ნოემბერს ყველანი ვადევნებდით თვალს, სამოქალაქო ტანსაცმელში გადაცმული სამართალდამცველები როგორ უსწორდებოდნენ აქციის მონაწილეებს. იქ, რა თქმა უნდა, იყვნენ ფორმიანი პოლიციელებიც, მაგრამ უფორმოებისგან ასეთი საქციელი განსაკუთრებულად საშიშია. შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს ტერიტორიაზე, ყოველთვის არ არის გარანტირებული სამართალდამცველების მიერ მოქალაქეთა უფლებების დაცვა. გარდა ამისა, საქართველოს კანონმდებლობა ითვალისწინებს იმას, რომ სადამოს 6 საათის შემდეგ სახელმწიფო ჩინოვნიკი აღარ არის ჩინოვნიკი და შეუძლია მონაწილეობა მიიღოს საარჩევნო აგიტაციაში. აფხაზეთში ასე არ ხდება.

ნოდარ ნათაძე – თქვენ იმის თქმა გინდათ, რომ ჩვენი პრეზიდენტი, სააკაშვილის ნაცვლად გორდონ ბრაუნი რომ იყოს, აფხაზებს აღარ ექნებოდათ შიში?

დავით არაბიძე, მასწავლებელთა თავისუფალი პროფკავშირის თავმჯდომარე – როდესაც განცხადებას აკეთებენ იმის თაობაზე, რომ არ სურთ ლტოლვილების სრული დაბრუნება, თუ იციან მათ, რომ საქართველოს ვალდებულება აქვს აღებული ევროსაბჭოს წინაშე. როგორ მოხდა, რომ ასეთმა ამაყმა აფხაზმა ხალხმა „გადაყლაპა“ შემდეგი სიტყვები, რომელიც 14 მარტს გადაიკა რუსეთის ტელევიზიით. ეს არის სახელმწიფო დუმის თავმჯდომარის მოადგილის სიტყვები. როდესაც მას სალოვიოვი ეკითხება, რა აინტერესებს რუსეთს აფხაზეთში, ის პასუხობს, რომ მხოლოდ მშენიერი ზღვა და მთები. მისივე თქმით, სამი მილიონი რუსი ჩავა აფხაზეთში. რუსი ჟურნალისტის შეკითხვაზე, რა მოუვათ აფხაზებს, ის ამბობს, რომ ისინი ძალიან ცოტანი არიან და მალე სულს დალევენ, მაგრამ ვიდრე ეს მოხდება, მათ მოემსახურებიან. როგორ შეიძლება, ეს ინტერვიუ ურეაქციოდ დაეტოვებინა აფხაზ ხალხს?

გურამ გოგბაძე – მე რუსეთ-საქართველოს შორის ომის მონაწილეთა თავმჯდომარე გახლავართ. მინდა გითხრათ, რომ ჩვენ კონფლიქტის მონაწილედ საერთოდ არ განვიხილავთ აფხაზებს და ოსებს. ჩვენი მოწინააღმდეგე რუსეთი იყო, ისინი ჩვენს წინააღმდეგ რუსეთთან ერთად იბრძოდნენ. ერთი თხოვნა მაქვს თქვენთან, იქნებ გამართოთ დისკუსია რუსეთ-საქართველოს ომის შესახებ. იმას, რომ ეს ომი ნამდვილად რუსეთსა და საქართველოს შორის მიმდინარეობდა, ბევრი რამ ადასტურებს. ეს ომი დღესაც მიმდინარეობს, რასაკვირველია, არ იმ მასშტაბით.

თამარ კორძაია – აფხაზური მხარე ძალიან დიდ შეურაცხყოფად მიიჩნევს იმას, რომ მათ მხარედ არ აღიარებენ. ამ ტიპის საუბრები აზრს უკარგავს აფხაზებთან ჩვენს დიალოგს. აფხაზები უარყოფენ გენოციდს, თუმცა აღიარებენ ეთნიკური წმენდის ნიშნებს, როგორც ქართული, ისე აფხაზურის მხარის მიერ.

ივლიანე ხაინდრავა – ეთნიკური წმენდის საკითხზე არაერთმნიშვნელოვნად გაცხადდა და მოყვანილი იყო საერთაშორისო დოკუმენტები, სადაც ამაზე იყო საუბარი. ამიტომ, ნუ ფიქრობთ, რომ ჩვენ იქ ჩუმად ვსხედვართ და ჩვენს პოზიციას არ გამოვხატავთ. ჩვენს პოზიციას გამოვხატავთ ძალიან მკვეთრად, როდესაც არის ამის საჭიროება და რბილად, ასევე, როცა ასეა საჭირო. და ვიქცევით ისე, როგორც მივიჩნევთ საჭიროდ. არავიზე ნაკლებად საქართველოს ინტერესებს არსად არ ვიცავდით, არ ვიცავთ და არ დავიცავთ.

ნოდარ ნათაძე – თქვენი პოზიცია ცნობილია, ის ლალატის ტოლფასია. შეგიძლიათ პასუხი გამცეთ?

ვალტერ კაუფმანი – ეს შეხვედრები ქართულ-აფხაზურ დიალოგად იწოდება. მასზე მიწვეულები არიან ადამიანები, რომლებიც მზად არიან დიალოგისთვის. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ აღიარებენ მეორე მხარეს. თუ თქვენ მეორე მხარედ რუსეთს მიიჩნევთ, თქვენი ნებაა, შეგიძლიათ აწარმოთ მათთან დიალოგი. ჩვენს შეხვედრებზე ვიწვევთ მათ, ვინც მზადაა განსჯისთვის და სხვისი აზრის მოსმენისთვის. ჩვენ პატივს ვცემთ თქვენს აზრს, ბ-ნო ნოდარ, მაგრამ არსებობს განსხვავებული აზრიც, რომელსაც ჩვენ ასევე პატივისცემით ვეკიდებით და თქვენც მოვალე ხართ, პატივი სცეთ, მოისმინოთ და დააცადოთ აზრის გამოთქმა მათ, ვისაც თქვენგან განსხვავებული მოსაზრებები აქვს.

– ქართულმა მხარემ აფხაზებს რა შესთავაზა ევროპულ მიგრაციასთან დაკავშირებით და პირიქით, რა გზებს სთავაზობენ აფხაზები ქართველებს ევროპაში გასასვლელად?

ივლიანე ხაინდრავა – ევროპა აფხაზურ დისკურსში კეთილგანწყობით სარგებლობს. ევროკავშირი საინტერესო და მიმზიდველია მათთვის და ვფიქრობ, ამ კონტექსტში უნდა

განვიხილოთ ბაღაფშის სიტყვები მრავალვექტორიანობის შესახებ აფხაზურ პოლიტიკაში. როგორც უკვე მოგახსენეთ, ევროპაში მოქმედი მექანიზმები და ინსტრუმენტები მცირე ერებისა და უმცირესობების დაცვისა, ოპტიმალურია და ეს აფხაზებსაც ესმით. მაგრამ რეალურად რუსების ზეწოლისგან თავის დახსნა მათ მკაფიოდ ვერ წარმოუდგენიათ და, სიმაღლე გითხრათ, აქედან გამოსავალს მაინცდამაინც კარგად ვერც მე ვხედავ. ამიტომ, რომ შევაჯამოთ აფხაზურ საზოგადოებაში არსებული მიდრეკილებები, დღეისთვის ის დაახლოებით ასე გამოიყურება – მათ სურთ რუსების მეშვეობით, როგორმე თავი დაიხსნან ქართველებისგან და მერე, იქნებ, მათგანაც გათავისუფლდნენ. აქედან გამომდინარე, დაბრუნების მიმართ მათი დამოკიდებულების შესახებ უკვე მოგახსენეთ და კონკრეტული ადამიანის დაუსახელებლად, შემოიძლია გითხრათ, რა ითქმება პირად საუბრებში. იმიტომ რომ რაც ღიად, საზოგადოების წინაშე ითქმება, იმაზე არ საუბრობენ კერძო საუბრებში და პირიქით. მაგალითად, ითქვა, რომ გალის რაიონში დევნილები ძირითადად დაბრუნებულები არიან და თუ კიდევ არიან დაბრუნებულები, მათ პრობლემას არ შეუქმნიან. მაგრამ, მათი თქმით, პრობლემები შეიქმნება, თუ ქართველთა რაოდენობა აფხაზეთში გადააჭარბებს აფხაზების რაოდენობას.

გოგი გვახარია – შეხვედრაზე ხომ არ ყოფილან ხელისუფლების წარმომადგენლები, ისინი რატომ ლაპარაკობენ ხელისუფლების სახელით?

ივლიანე ხაინდრავა – ისინი ძალიან ახლოს არიან ხელისუფლებასთან. არავინ ლაპარაკობს ხელისუფლების სახელით, ყველა საკუთარ აზრს გამოთქვამს. ის კონკრეტული ადამიანი, რომლის სახელს და გვარსაც არ დაგისახელებთ, ლაპარაკობდა იმ განწყობებზე, რომელიც არის დღეს აფხაზურ საზოგადოებაში. ჩვენ შეგვიძლია ამას ორმაგი, სამმაგი სტანდარტი ვუწოდოთ. ისინი ფიქრობენ, რომ შესაძლოა, როგორმე 100 ათასი აფხაზი დააგროვონ, დღეს 70 ათასამდე აფხაზი თუ იქნება აფხაზეთში, შესაბამისად, წარმოუდგენიათ, რომ ქართველების დაბრუნების პროცესშიც ისეთი სახე მიიღოს, რომ 70-80 ათასი გალში იქნება, 20 ათასამდე სხვა რაიონებში. ამაზე თანახმა არიან, ამაზე მეტზე კი არა. ვიმეორე, მთავის მთავარი დემოგრაფიული პრობლემაა.

იულია ხარაშვილი, იბულებით გადაადგილებულ ქალთა ასოციაცია – ამ შეხვედრაში დევნილებიც ვმონაწილეობდით. ქართულ დელეგაციაში ყველაფერზე ერთგავროვანი აზრი არ ყოფილა, ჩვენ ბევრ საკითხში განსხვავებული შეხედულებები გვაქვს. ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო აფხაზებთან პირისპირ საუბარი იმაზე, რაც ჩვენთვის ყველაზე მტკივნეულია. რა თქმა უნდა, რადგან ჩვენ გვინდა დაბრუნება აფხაზეთში და იქ უნდა ვიცხოვროთ აფხაზებთან ერთად, პირველ რიგში, სწორედ აფხაზებს უნდა მოველაპარაკოთ და არა რუსებს ან სხვებს. თქვენ თუ სხვანაირად ფიქრობთ, ეს თქვენი პრობლემაა. ჩემი აზრი, როგორც აფხაზეთიდან დევნილის, ასეთია. ჩვენ ყველანაირად უნდა შევეცადოთ, რომ მივალწიოთ ერთად ცხოვრებას. სამწუხაროდ, გვაქვს ომის შედეგები, დავუშვით ბევრი შეცდომა, გვაქვს კარგი სამოქმედო გეგმა და მისი ცუდი იმპლემენტაცია. ჩვენ უნდა შევეცადოთ, ჩვენი აზრი მივაწვდინოთ აფხაზებს, რომ მათ გავვიგონ. ჩვენ ევროპული მაგალითებიც განვიხილეთ. ზორვატიას ევროკავშირში შესვლის შესაძლებლობა მხოლოდ ბალკანეთის სხვა ქვეყნებში მცხოვრები ლტოლვილების მიღების შემდეგ მიეცა. მოვისმინეთ ბოსნიის მაგალითიც, სადაც ლტოლვილთა უფლებები ისევ ირღვევა. ეს სერიოზული პრობლემაა, ეს საკითხი ევროკავშირში მწვავედ დგას.

მაინტერესებს თქვენი აზრი, როგორ ფიქრობთ, შეიცვალა თუ არა ცოტათი მაინც აფხაზეთში აზრი ჩვენს დაბრუნებაზე, ჩვენი არა როგორც ჯგუფის, არამედ ადამიანები, რომლებიც მათთან ერთად საუკუნეების განმავლობაში ცხოვრობდნენ. თუ დაინახეთ წინსვლა ამ კუთხით? გმადლობთ.

ივლიანე ხაინდრავა – ქნმა იულიამ საკვანძო სიტყვა ახსენა. ეს არის თანაცხოვრება. შესაძლებელია თუ არა ქართველებისა და აფხაზების თანაცხოვრება, ეს ძალიან მნიშვნელოვანი საკითხია, იმიტომ რომ კოსოვოს დამოუკიდებლობა შედგა მას შემდეგ, რაც საერთაშორისო საზოგადოებრიობამ და პოლიტიკამ მიიჩნია, რომ კოსოვოელი ალბანელებისა და სერბების თანაცხოვრება შეუძლებელი იყო. ამ თვალსაზრისით, ძალიან მნიშვნელოვანია გალის რაიონი და ის მცდარი პოლიტიკა, რომელსაც, ჩემი აზრით, საქართველოს ხელისუფლება ატარებს გალის რაიონის მიმართ. რა თქმა უნდა, არაჰუმანურ პოლიტიკას ატარებს აფხაზეთის ხელისუფლებაც, მაგრამ ეს მის ინტერესებში შედის სწორედ იმისთვის, რომ შექმნას განწყობა, რომ არ გამოდის ქართველებისა და აფხაზების თანაცხოვრება. მაგრამ როდესაც ჩვენც იგივეს ვიმეორებთ, ეს სრულიად გაუგებარია. იმიტომ რომ გალის რაიონი უნდა იყოს ადგილი, რომელიც მოახდენს იმის დემონსტრირებას მთელი მსოფლიოსთვის, რომ ქართველთა და აფხაზთა მშვიდობიანი თანაცხოვრება შესაძლებელია. მაშინ გაჩნდება რეალური პერსპექტივა დაბრუნების პროცესის განვრცობისა აფხაზეთის დანარჩენ ტერიტორიაზე.

– აქ დამსწრე საზოგადოებასაც ეტყობა, რომ ეს თემა ძალიან აქტუალურია ჩვენთვის. კონკრეტული კითხვა მაქვს ქ-ნ თამართან სტატისტიკის შესახებ. რა დატვირთვა აქვს ამ ციფრებს? ბეგრანდში კი, ბ-ნ ივლიანეს არ უხსენებია გაეროს რეზოლუცია, რატომ, არ მიიჩნევთ მას მნიშვნელოვან მოვლენად?

თამარ კორძია – სტატისტიკა აფხაზეთმა იმის დასადასტურებლად მოიყვანეს, თუ რატომ მიაჩნიათ დევნილთა სრული დაბრუნება დაუშვებლად. ისინი გვსაყვედურობენ, რომ ამდენი ხნის განმავლობაში, ჩვენ ზუსტად არ გვაქვს დათვლილი დევნილთა რიცხვი. ეს ადამიანები არ ენდობიან ჩვენს მონაცემებს. ამიტომ გაიჟღერა აზრმა, რომ კარგი იქნება, თუ ხელახლა გადავთვლიდით ლტოლვილებს და ამ პროცესში აფხაზებსაც მივაღებინებდით მონაწილეობას. ეს სიზუსტე მათთვის ძალიან მნიშვნელოვანია. მე მათ აზრს და დამოკიდებულებას გაცნობთ ამ პროცესების მიმართ და დღევანდელი შეხვედრის დანიშნულებაც სწორედ ეს არის.

ივლიანე ხაინდრავა – გაეროს ყველა რეზოლუცია, თავისთავად, რაღაც მინიშნებებს შეიცავს. გაეროს მიმართ ჩემი სკეფსისი არ ყოფილა ამ დოკუმენტის მოუხსენიებლობის მიზეზი. არც მქონია პრეტენზია, რომ ჩემი ჩამონათვალი ამომწურავი ნუსხა იქნებოდა იმ მოვლენებისა, რომლებიც ამ კონფლიქტის გარშემო მოხდა. რა თქმა უნდა, ეს რეზოლუციაც შეიძლება ვახსენოთ და ამის წინაც, სადაც ეთნიკური წმენდისა და საკუთრების საკითხები გამოიკვეთა.

გოგი გვახარია – ბ-ნმა ივლიანემ ბრძანა, რომ ორი წლის წინ იყო აფხაზეთში და იქაურობა დაცარიელებული და დანგრეული იყო. თუ დაუსვით შეკითხვა იმის შესახებ, რომ 1993 წლიდან 2006 წლამდე, ამდენი ხნის გასვლის შემდეგ, თუ რუსეთის იმედი აქვთ, რატომ არ შენდება ეს ქვეყანა ამდენი ხნის განმავლობაში. რისი იმედი აქვთ, როგორ უნდა გადაიქცეს ეს უდაბნო სახელმწიფოდ?

ივლიანე ხაინდრავა – ჯერჯერობით შეზღუდული იყო ინტერესი აფხაზეთის მიმართ. დამსვენებლების დიდი ნაკადი არ ყოფილა, ეტყობა, რუსეთის პოლიტიკაც სხვანაირი იყო. კოსოვოს დამოუკიდებლობის აღიარების შემდეგ რუსეთის პოლიტიკა უფრო ინტენსიური და მიზანსწრაფული გახდა ამ მიმართულებით. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ რუსეთს სჭირდება აფხაზეთი და არა აფხაზები. აფხაზებისთვის რაღაცის გაკეთებას ისინი არ დაიწყებდნენ.

თემურ გოგიტიძე, თადარიგის პოლკოვნიკი – ცხადია, ამ კონფლიქტის გადაწყვეტა აფხაზეთის გარეშე ისევე წარმოუდგენელია, როგორც იყო კონფლიქტის წარმოქმნა აფხაზეთის გარეშე.

ბ-ნო გოგი, როგორ ფიქრობთ, აფხაზეთის ირგვლივ პრობლემების წარმოქმნაში მონაწილე ადამიანები გადაჭრიან ამავე პრობლემებს? რაღაც ხომ უნდა შეიცვალოს. ვინ შექმნა ეს პრობლემები, ვინ შეუწყო ხელი კონფლიქტის წარმოქმნას. ჯერ ეს უნდა დავადგინოთ და ამის შემდეგ ვისაუბროთ სხვა რამეზე.

გოგი გვაზარია – დიდი მადლობა. ყველა დისკუსიის შემდეგ იწყება რუსეთის ფაქტორის შესახებ კამათი. ალბათ, მართლაც კარგი იქნება, თუ ერთხელ ჩვენ დისკუსიას ამ საკითხსაც მივუძღვნით.

მერი გაბელავა – სოხუმის უნივერსიტეტი – მაინტერესებს აღიარებენ თუ არა აფხაზები თბილისში დაბადებული ბავშვების აფხაზურ წარმომავლობას და იმ დოკუმენტების საკითხი, რომელიც აფხაზურმა მხარემ გაანადგურა ადგილობრივი მაცხოვრებლების შესახებ შემთხვევაში, თუ აფხაზური მხარე მიიღებს მონაწილეობას დევნილების სტატისტიკის დადგენაში, რა პრინციპით უნდა იხელმძღვანელონ, თუ იყო ამაზე საუბარი სტამბოლის შეხვედრაზე. ასევე მაინტერესებს, თუ იყო კონფერენციაზე საუბარი თავისუფალი ეკონომიკური ზონების შესახებ, როგორია ამ საკითხის მიმართ აფხაზების დამოკიდებულება?

თამარ კორძია – მსჯელობა იმაზე, აღიარებენ თუ არა აფხაზები აქ დაბადებულ ბავშვებს დევნილებად, ნამდვილად არ ყოფილა. ვფიქრობ, რომ ამაზე საუბარი ზედმეტია, იმიტომ რომ თუ მშობელია დევნილი, არსებობს ოჯახის ურღვევობის პრინციპი, რომლის მიხედვითაც შვილი ასევე დევნილად ჩაითვლება და მშობლის დაბრუნების შემთხვევაში მასთან ერთად შვილიც დაბრუნდება.

არჩილ გეგეშიძე, საქართველოს სტრატეგიული და საერთაშორისო კვლევების ფონდის მთავარი ექსპერტი – დღევანდელი დისკუსიაც იმაზე მეტყველებს, რომ ქართულ საზოგადოებაში აფხაზეთის საკითხი ცხოველ ინტერესს იწვევს. კონფერენციის მსვლელობის დროს ორივე მხრიდან გაკეთებული აქცენტების ანალიზის საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ ეს თემა სულ უფრო და უფრო მეტად გაცნობიერდება ორივე მხარეში, როგორც ისეთი საკითხი, რომელსაც მომავალში გვერდს ვერ ავუვლით. თავიდან, წინა პერიოდში, ცდილობდნენ, დევნილების დაბრუნების საკითხისთვის გვერდის ავლას, მაგრამ დღეს უკვე ისინიც ხვდებიან, რომ ამ თემას გვერდს ვერ ავუვლიან, თუმცა ჩვენთვის მისაღები ფორმულის მისაღებად ისინი მზად არ არიან, აღიარებენ დევნილების უპირობო უფლებას, დაბრუნდნენ მშობლიურ მხარეში, მაგრამ საბაბს ეძებენ იმისთვის, რომ ეს დაბრუნება არ შედგეს.

მინდა მოკლე კომენტარი გავაკეთო ბ-ნ ნოდარ ნათაძის ნათქვამზე. მან თავის პირველ რეპლიკაში კონცეფცია ახსენა, რომელიც 2004 წ. გაზეთში გამოქვეყნდა. იგი საზოგადოებაში მოიხსენიებდა როგორც "რესპუბლიკური პარტიის" კონცეფცია. მაგრამ, მისი ავტორები არ არიან მხოლოდ რესპუბლიკელები. მის ავტორებს შორის მეც გახლდით და ეს მეამაყება, თუ რატომ, ამასაც მოგახსენებთ. ასევე იყვნენ სხვებიც, რომლებსაც კავშირი არ ჰქონიათ "რესპუბლიკურ პარტიასთან". მათი ნაწილი დღეს ხელისუფლებაში ბრძანდება. ამ კონცეფციის შექმნის იდეა გაჩნდა 2003 წელს. გაიხსენეთ ის პერიოდი, როდესაც საქართველო იყო დასუსტებული და კორუპტირებული. მას არ ჰქონდა არა მარტო აფხაზეთის დაბრუნების, არამედ რაიმე სხვა სერიოზული საკითხის გადაწყვეტის პერსპექტივა. პრაქტიკულად, იმ დროისთვის უკვე ცხადი იყო, რომ კრიტიკულ ზღვარს მიაღწია აფხაზეთის დაკარგვის საკითხმა. დღეს ყველას სჯერა, რომ ადრე თუ გვიან აფხაზეთს დაუბრუნებთ. მეც ოპტიმისტი ვარ, მაგრამ სინამდვილეს თუ თვალს გაუვსწორებთ, ეს

საკითხი ასე მარტივად არ დგას. თუნდაც რუსეთის პოლიტიკას რომ მივადევნოთ თვალი, არ ვიცი, მას შეფარულ ანექსიას დავარქმევთ თუ სხვა რამეს, ყველაფერი იქითკენ მიდის, რომ სულ უფრო ვშორდებით აფხაზეთის დაბრუნების პერსპექტივას, თუკი რაღაც ინოვაციური და ექსტრაორდინალური ტაქტიკა და სტრატეგია არ შევიშუშავით. ეს ის დრო იყო, როდესაც საქართველოს არ ჰქონდა რესურსი იმისათვის, რომ მისი პირობები თავს მოეხვია მეორე მხარისთვის, ამ შემთხვევაში, პირველ რიგში, მხედველობაშია მისაღები რუსეთი. დასავლეთი არ იყო და არც დღეს არის იმ დონეზე მოტივირებული ჩვენთვის მხარდასაჭერად, რა დონეზეც ჩვენ გვჭირდება, თუმცა დასავლეთის მხრიდან მაშინდელ პერიოდთან დაკავშირებით იგი მეტი მოტივით არის ჩართული ამ პროცესში. ასეთ პერიოდში შეიკრიბა ექსპერტთა ჯგუფი რომლებმაც გადაწყვიტეს, რომ შეევსოთ ის ვაკუუმი, რომელიც იმ დროს სუფევდა ჩვენს ინტელექტუალურ სივრცეში. ამ დროს მეორე მხარე, რუსეთი, აფხაზეთის პირით გვთხოვდა არტიკულირებული ყოფილიყო ფართო ავტონომია და სტატუსი. მანამდე ეს საქართველოს არ გაუკეთებია. ინიციატივა აიღო ამ ჯგუფმა და სცადა თავისი კონცეფციის საფუძველზე ეს ვაკუუმი შეევსო. ბ-ნ ნოდარს ან ყურადღებით არ აქვს წაკითხული ეს კონცეფცია, ან წინასწარი ნეგატიური განწყობის ფონზე აქვს წაკითხული. საქმე ის არის, რომ ამ კონცეფციის ძირითადი არსი მდგომარეობს იმაში, რომ საქართველო ფედერალური მოწყობის რეჟიმში სთავაზობს აფხაზეთს ფედერაციის სუბიექტის სტატუსს, გარკვეული ხელშეკრულების საფუძველზე, თეორიულად დაშვებულია სეცესიის შესაძლებლობა, თუმცა პრაქტიკულად ეს შესაძლებლობა არ არსებობს. სეცესია მხოლოდ იმ შემთხვევაშია დაშვებული, თუ ორივე მხარეში, აფხაზეთს საზოგადოებას და დანარჩენ საქართველოში ჩატარებული რეფერენდუმის საფუძველზე ორივე მხარე განაცხადებს თანხმობას სეცესიის შესახებ. ანუ, ეს პრაქტიკულად გამორიცხებულია. ეს იყო ხერხი, მოგვეტყუებინა ჩვენ ისინი, იმიტომ რომ ისინიც იყვნენ ახალი ერთიანი სახელმწიფოს ლეგიტიმაციის წყარო, მაგრამ უკან ვერ გავიღოდნენ, იმიტომ რომ აუცილებელი იყო საქართველოში რეფერენდუმის ჩატარება. მეორე საკითხი – როდესაც ჩვენი ოპონენტები, მე მახსოვს, მაშინ დიდი კამპანია ატყდა, ინტელიგენციის წარმომადგენლები გამოდიოდნენ ტელევიზორში და მოლაპატეებს გვიწოდებდნენ, მაგრამ არც ერთი ალტერნატიული კონცეფცია მათ არ შემოუთავაზებიათ. მე არ ვამბობ, რომ ეს კონცეფცია არ ექვემდებარება გადასინჯვას. ვიმეორებ, ის შეიქმნა 2003 წლის პირობებში, როდესაც საქართველო იყო ძალიან დასუსტებული და არ ჰქონდა არანაირი კონცეფცია, რომ თავისი ინტერესებიდან, მაქსიმალისტური პოზიციებიდან გამომდინარე, თავს მოეხვია საერთაშორისო თანამეგობრობისთვის ის პროექტი, რომელიც მას სჭირდებოდა. დღეს იგი შეიძლება უფრო დაიხვეწოს, მაგრამ ვერ დავეთანხმები იმას, რომ ეს მოლაპატური კონცეფციაა და ავტომატურად გულისხმობს აფხაზეთისთვის დამოუკიდებლობის შეთავაზებას. და საერთოდ, მოლაპატეებად შერაცხვა ჩვენი დამოუკიდებლობის გარიჟრაჟიდან მოდის, დღეს ირკვევა, რომ სამწუხაროდ, ზედმეტად ღვივდებოდა ნაციონალისტური განცდები და განწყობილებები, რაც ხანდახან აისახებოდა ამა თუ იმ პოლიტიკურ გადაწყვეტილებაში და რამაც, ჩემი აზრით, კატალიზატორის როლი ითამაშა იმისათვის, რათა დამბულობის მომენტს კრიტიკული ზღვარისთვის მიეღწია და აფხაზეთში ომი დაწყებულიყო. ამ კონფლიქტის გენეზისი ათწლეულების წინ ჩაისახა, აქ მოჰაჯირებზეც იყო საუბარი, მაგრამ ბოლოს საბაბად სწორედ იქნა გამოყენებული, რომ ქართული მხარე ზედმეტად ნაციონალისტურ ტერმინებსა და გადაწყვეტილებებში ვლინდებოდა, როგორც საფრთხის შემცველი.

ელისო ჩაფიძე, ჟურნალისტი – თუ ჩვენ ვერ შევძელით ერთმანეთთან საუბარი, როგორ შეიძლება ვესაუბროთ აფხაზებს. ჩვენ იქ გაცილებით უფრო ნორმალურ ვითარებაში განვიხილავდით ამ საკითხებს, სიტყვა „მოლაპატე“ იქ არავის უხსენებია. მე ვესწრებოდი ამ შეხვედრას და ორი სიტყვით გაგიზიარებთ ჩემს შთაბეჭდილებებს. ჩემთვის ეს პირველი რეალური შეხება იყო ამ კონფლიქტთან და მის შედეგებთან. მე დავინახე, რომ მათ დემოგრაფიულ პრობლემასა და დევნილების დაბრუნებაზე მეტად დღეს ომის ემინიათ,

პატარა ერია და ჩვენთან ერთად თუ უჩვენოდ, გადარჩენა სურთ. ეს ლეგიტიმური სურვილია და გულთან ახლოს მიმაქვს ამ ადამიანების გულისტკივილი. მე მგონია, რომ ქართულმა საზოგადოებამ და სახელმწიფომ ამ ადამიანებს კიდევ ერთხელ უნდა აუხსნას, რომ მათთან ომს არ ვაპირებთ. სახელმწიფოს ამ საკითხის მიამართ ჩამოყალიბებული დამოკიდებულება უნდა ჰქონდეს. ბ-ნი ნოდარის გასაგონად მინდოდა მეთქვა, მაგრამ სამწუხაროდ მან უკვე დატოვა დარბაზი, მე ჩემი თვალთ ვნახე, ბ-ნი ივლიანე, ბ-ნი პაატა, ბ-ნი ვალტერი და ქ-ნი თამარი როგორ იცავდნენ საქართველოს პოზიციებს ამ შეხვედრაზე.

თავისუფალი ეკონომიკური ზონის საკითხს რაც შეეხება, სწორედ ამ თემაზე მე დაუვსევი სეკითხვა აფხაზურ მხარეს. ისინი ამის კონკრეტული წინააღმდეგი არ არიან, მაგრამ ამბობენ, რომ ეს არ არის პირველი რიგის საკითხი, საიდანაც უნდა დაიწყოს ქართველებსა და აფხაზებს შორის დიალოგი.

გოგი გვახარია – ცოტა ხნის წინ, როდესაც რუსეთმა აფხაზეთს ეკონომიკური ბლოკადა მოუხსნა, ბ-ნი კოტე გაბაშვილი მყავდა სტუმრად რადიო „უცნობის“ გადაცემაში. როდესაც მას ვკითხე, რა მოხდებოდა, საქართველოშიც რომ დასმულიყო საკითხი ასე, ბ-ნმა კოტემ მიპასუხა, რომ ეს არ არის ცუდი აზრი, მაგრამ ისინი ამას ვერ იტყოდნენ, იმიტომ რომ ეს არასწორად იქნებოდა გაგებული. აქაც ვაწყდებით შიშს, რომ ვინმემ არ მოგვაკეროს მოღალატის სახელი.

სოფო ზოდელავა, სტუდენტი – აფხაზური რეპატრიაციის თემაზე ბ-ნმა ივლიანემ თქვა, რომ სერიოზულად არ უყურებს ამ საკითხს. შეხვედრის დანარჩენი მონაწილეების აზრი მაინტერესებს, თუ არსებობს სერიოზული არგუმენტები ამის წინააღმდეგ?

ივლიანე ხაინდრავა – მე ვერ ვხედავ რეალიზების შესაძლებლობას, თორემ თემა ძალიან სერიოზულია.

თამარ კორძაია – ეს არის თემა, რომელზეც უნდა ვილაპარაკოთ. მაგრამ დღეს ამაზე მეტს ვერც აქ ვიტყვით და ვერც სტამბოლის შეხვედრაზე ვიტყოდით. იმიტომ რომ ჩვენ თვითონ არ ვართ მზად იმისთვის, რომ ის ვალდებულებები, რაც მესხების წინაშე გვაქვს, სრულყოფილად შევასრულოთ. მიღებულია კანონი, რომელსაც კარგად იცნობს აფხაზური მხარე, იგი არ არის სრულყოფილი და არ იძლევა ამ ადამიანების რეალურად დაბრუნების საშუალებას. იმიტომ, ჩვენ ვთქვით, რომ ეს სერიოზული თემაა, მაგრამ არ ვიქნებით მართლები საკუთარი თავის წინაშე, რომ შევპირდეთ მათ ამ საკითხში დახმარებას.

ვალტერ კაუფმანი – ჩემი აზრით, ქართულ მხარეს ამ კონფლიქტის ამოწურვის რამდენიმე შანსი აქვს. რეპატრიაციის საკითხი ერთ-ერთი ასეთია. ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის მოგვარება გრძელი პროცესია, შეიძლება ასჯერ ერთი და იგივე საკითხის წამოყენება, მაგრამ ეს სედეგს არ გამოიღებს, პრობლემა ასე არ გადაიჭრება. ჩვენ უნდა ვეცადოთ, მოვიფიქროთ, რა ნაბიჯები უნდა გადადგას როგორც ქართულმა, ისე აფხაზურმა მხარემ, რომ ეს პროცესი როგორმე დაიდრას და განვითარდეს. რეპატრიაცია საამისოდ ერთ-ერთი საშუალებაა, იმიტომ რომ თუ საქართველო მას როგორც საფრთხეს ისე აფასებს, რაც თავისთავად არ არის საფუძვლიანი შიში, იმიტომ რომ ძნელი წარმოსადგენია 100 ათასი ადამიანის დაბრუნება თურქეთიდან აფხაზეთში. თუ რაღაც რაოდენობა რეალურად დაბრუნდა, ეს არ უნდა იყოს აღქმული საფრთხედ. ქართული მხარის მიერ საკითხისადმი დადებითი მიდგომა დადებითად აისახება ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობაზეც. კიდევ ერთი შანსია ქართული მხარისთვის დევნილების ინტეგრაცია. ძალიან მიხარია, რომ გასულ წელს მიღებულ იქნა სტრატეგიის კონცეფცია ამ საკითხზე. მისი აღსრულება არა მარტო დევნილებისთვის იქნება მნიშვნელოვანი, არამედ მთლიანად კონფლიქტური სიტუაციის ღარეგულირებას შეუწყობს ხელს. და მესამე შანსია გალის რაიონი. საქართველოს მიერ

არასაჭირო მანევრებზე უარის თქმა საფუძველს შექმნის იმისთვის, თქვან, რომ საქართველო დაინტერესებულია იმით, როგორ ცხოვრობენ გაღში ქართველები. თუ აქ კრიმინალური მდგომარეობის მოწესრიგებაა საჭირო, ეს აფხაზებთან ერთად უნდა გაკეთდეს. ქართველებმა უნდა აჩვენონ, რომ თანაცხოვრება შესაძლებელია. ამიტომ პროვოკაციები აღარ უნდა განხორციელდეს. მეოთხე სანსია, გამყარდეს კავშირი აფხაზებსა და ევროკავშირს შორის. საქართველოს მხრიდან ამ კონტაქტებისთვის ხელის შეშლა დიდი შეცდომა იქნებოდა. რა თქმა უნდა, აფხაზეთსაც მოეთხოვება სამართლიანი ნაბიჯების გადადგმა პრობლემების გადასაჭრელად. ყველაზე ძნელია გულახდილად საუბარი იმ საშიშროებაზე, რომელიც არის დღეს აფხაზეთში. ჩვენ ვიცით, რომ დღევანდელ აფხაზეთში აფხაზების უფლებები უფრო მეტად არის დაცული, ვიდრე სხვა ეროვნების ადამიანების. ეს თანამედროვე დემოკრატიული სახელმწიფოსთვის, რა თქმა უნდა, მიუღებელია. ის, რომ ამ თემაზე თავად აფხაზები ხმამაღლა ლაპარაკობენ, ეს უკვე წინგადადგმულ ნაბიჯად მიმაჩნია. ასეთი თემები ადრე ტაბუირებული იყო. აფხაზებსაც მოეთხოვებათ გალის რაიონში სამართლიანად მოქცევა და გალელების აფხაზეთში ინტეგრაციისთვის ხელის შეწყობა. ამ ადამიანებს სჭირდებათ როგორც სამართლებრივი, ისე მატერიალური და სოციალური მხარდაჭერა. კარგი იქნება, თუ დევნილების და მათი ქონების რეგისტრაციის პროცესში აფხაზებიც მიიღებენ მონაწილეობას. ეს ყველაფერი აუცილებელია, თუ მხარეებს მართლაც სურთ პრობლემების მოგვარება.

პაატა ზაქარეიშვილი, კონფლიქტოლოგი, „რესპუბლიკური პარტიის“ წევრი – მეც შეხვედრის ერთ-ერთი მონაწილე გახლავართ. ჩვენ ხშირად გვაკრიტიკებენ ჩვენი ღიაობის გამო. ჩვენ ვამაყობთ იმით, რომ დღეს თქვენს წინაშე საკამათოდ კი არა, ანგარიშის ჩასაბარებლად წარმოვდგეით. ჩვენ ვაწვდით საზოგადოებას ინფორმაციას ამ შეხვედრის შესახებ, შემდეგ იბეჭდება კრებულები, სადაც შეგიძლიათ გაეცნოთ კონფერენციის მასალებს. წლებიდან შეხვედრას მე-15 ტომი მიეძღვნება, სულ მალე კი, მე-14 ტომი გამოვა, რომელიც შარშანდელი შეხვედრის მასალებს გაგაცნობთ, იგი ნატოს თემას მიეძღვნა. იმის წინა ევროკავშირს ეხებოდა, მანამდე ზედიზედ ორი შეხვედრა კი, ქართულ-რუსულ ურთიერთობებს მიეძღვნა. ამ შეხვედრებს თემატური ხასიათი აქვს, შემდეგ ყველა მასალა ქვეყნდება, ყველას შეუძლია მათთან გაცნობა.

წლებიდან შეხვედრა მართლაც ძალიან მნიშვნელოვანი იყო. როგორც იქნა, აფხაზები დავძარიტ დევნილებზე საჯაროდ სასაუბროდ. წელს ისინი უკვე მზად იყვნენ ამ თემაზე ხმამაღლა სასაუბროდ. მათი აზრები ხშირ შემთხვევაში ჩვენთვის მიუღებელია, მაგრამ თავისთავად ის, რომ ისინი საჯაროდ საუბრობენ დევნილებზე, იმის გათვალისწინებით, რომ მათი ნათქვამი გამოქვეყნდება, უკვე ძალიან მნიშვნელოვანია. ამ შეხვედრამ, როგორც გამაღივებელმა შუშამ, რომ აფხაზების შიში ყველაზე მეტად, დემოგრაფიულ პრობლემას უკავშირდება. მათ მიერ რეპატრიაციის საკითხის წინ წამოწევა წყალწაღებულის ხავსზე მოჭიდებას შევადარებ. როდესაც აფხაზები ზვდებიან თავიანთი დისპორის წარმომადგენლებს, მეც მიწვევენ ხოლმე ამ შეხვედრებზე. დღევანდელ აფხაზურ ენას თურქეთში მცხოვრები აფხაზების შთამომავლები ვერ ფლობენ, ისინი არქაული აფხაზურით საუბრობენ. ამიტომ მათ შორის საუბარი ჭირს. მხოლოდ მოხუცები თუ საუბრობენ აფხაზურად. სტამბოლში მცხოვრები ახალგაზრდობა უკვე ინგლისურად მეტყველებს. პირველი პრობლემა მათი აფხაზეთში დაბრუნების თვალსაზრისით უკვე ენაში გამოიხატება. აფხაზეთში დღეს ძირითადად რუსულ ენაზე საუბრობენ, მათი დიასპორის წარმომადგენლები – თურქულზე. აფხაზებმა თურქული არ იციან, მათ, პირიქით – აფხაზური.

მეორე და ძალიან მნიშვნელოვანი პრობლემაა პერსპექტივები. აფხაზური პროპაგანდის გამო, რომ ხვალ თუ ზეგ ქართველები ომს დაეიწყებთ, აფხაზებს არ უნდებოთ თავიანთ ისტორიულ სამშობლოში დაბრუნების სურვილი. ამიტომ, მათი დაბრუნების მოტივაცია, შეიძლება ითქვას, რომ ნულის ტოლია. თურქეთს კი გააჩნია ევროკავშირში შესვლის პერსპექტივა. შესაძლოა, არც მიიღონ, მაგრამ აშკარაა, რომ ევროკავშირი თურქეთთან უკეთეს რეჟიმს დაამყარებს, ამიტომ თურქეთში მცხოვრებ ძალიან ბევრ აფხაზს წინაპრების

სამშობლოში დაბრუნების სურვილი აღარ გააჩნია. მნიშვნელოვანია რელიგიური ფაქტორიც. ღრეს აფხაზეთში ისლამის მიმართ შიშნარევი განწყობილებაა. ამის გამო მათ ჩრდილოკავკასიასთან დღეს მჭიდრო კონტაქტი აღარ აქვთ. აფხაზები ტრადიციულად, ჩვენსავით მართლმადიდებლები არიან და მათთვის მიუღებელია აფხაზეთში ისლამის გაძლიერება. აფხაზეთის ომის შემდეგ, სხვადასხვა ღროს, ბრუნდებოდნენ აფხაზები, მაგრამ მერე ისევ ტოვებდნენ იქაურობას. თურქეთიდან დაბრუნებულ აფხაზებს ხშირად თურქებსაც ეძახდნენ, ვერ მოხდა მათი ინტეგრაცია, ამიტომ ბევრი მათგანი ისევ დაბრუნდა თურქეთში. ბევრი ხელისშემშლელი ფაქტორი არსებობს იმისთვის, რომ აფხაზები ვერ დაბრუნდნენ აფხაზეთში და ძალიან მცირეა ფაქტორი, რომელიც ხელს შეუწყობდა მათ დაბრუნებას. ეს მეტყველებს იმაზე, რომ რეპატრიაციის საკითხი ბევრ პრობლემასთან არის დაკავშირებული. მას შემდეგ, რაც თურქეთი და საქართველო გახდებიან ევროკავშირის წევრები, ეს შეიძლება მოხდეს 20-25 წლის შემდეგ, მაშინ უკვე შეიძლება დაბრუნდნენ აფხაზეთში. მერე უკვე შესაძლოა დაიდრას აფხაზების სამშობლოში დაბრუნების პროცესი, მანამდე მე ამ საკითხის გადაწყვეტის შესაძლებლობას ვერ ვხედავ.

კობა ბენდელიანი, ჟურნალისტი – თემა ძალიან პრობლემატურია, დიდი მადლობა ამ დისკუსიის გამართვისთვის. ეს თემა აქტუალური ომამდეც იყო და ომის შემდეგაც. მე კარგად მესმის აფხაზი ხალხის შიში, არ მივეკუთვნები იმ ადამიანთა კატეგორიას, რომელიც აფხაზი ხალხის მომავალზე არ ფიქრობს. კარგად მაქვს გაცნობიერებული, რომ თუ რამეს გვინდა მივაღწიოთ, ამაზე ფიქრის გარეშე არაფერი გამოვა. ძალიან დიდი ყურადღებით ვუსმენდი დღევანდელ გამომსვლელებს, მხოლოდ ერთი დეტალი მსურს შეგახსენოთ, 2006 წლის დეკემბერში ძალიან ბევრი იმუშავა ხელისუფლებამ, დევნილთა დაბრუნების შესახებ მთელი პაკეტი შეიმუშავა, იქ ბევრ რამეზე იყო საუბარი, მაგრამ სწორედ იმ პერიოდში ბ-ნი გოგა ხაინდრავა იმყოფებოდა სოხუმში და მისი დაბრუნების შემდეგ გაირკვა, რომ აფხაზურმა მხარემ ამ დოკუმენტზე უარი თქვა. დევნილთა უპირობო დაბრუნება განუხორციელებელია, არარეალურია, მაგრამ ჩვენ უფრო დიდი ხიფათების წინაშე ვდგავართ დ ამაინტერესებს მათზე ხელისუფლების რეაგირება ან ქართული საზოგადოების მზაობა მათთვის. თუ ჩვენ რეალურ პოლიტიკაზე ვმსჯელობთ, ჯერ აფხაზურ საზოგადოებაში არსებული შიშის უნდა მოიხსნას. ეს შიში იქნება მანამდე, ვიდრე ჩვენ ვიქნებით არათანმიმდევრულები და არაპრინციპულები.

გოგი გვახარია – დიდი მადლობა, დისკუსია დასრულებულია.

